

ATHENA İLE ARAKHNE SÖYLENİNİN AY SEMBOLÜ VE KADER İNANCIYLA DOLAYLI BAĞLANTISININ ÇAĞDAŞ SANATÇILARIN ÇALIŞMALARINA YANSIMASI

THE REFLECTION OF THE INDIRECT CONNECTION OF THE MYTH OF ATHENA AND ARACHNE WITH THE MOON SYMBOL AND THE BELIEF IN FATE ON THE WORKS OF CONTEMPORARY ARTISTS

Oğulcan Öz¹

Öz

Somut gerçeklik ile metafizik arasında bağ kurulması neticesinde ortaya çıkan semboller, tarih boyunca çeşitli toplulukların hayal gücü, yaşayış biçimleri ve hayata bakış açılarına paralel olarak değişiklik göstermiş; evren, tabiat, yaşam, toplum, kültür ve mitler de bu anlayış çerçevesinde sembollerde yer almıştır. Bu makale kapsamında, tarihin ilk devirlerinden itibaren insanların özel önem atfettiği gök cisimlerinden biri olan “ay” ele alınarak bazı toplumlar ile ilişkisi irdelenmiş, aya atfedilen doğum, ölüm ve yeniden yaşam ile ilişkisi üzerinde durulmuş, bereket, verimlilik gibi unsurlarla ay arasında irtibat kuran görüşlere kısaca değinilmiştir. Çalışmanın ilerleyen kısımlarında ayın bazı eski toplumlar ile beraber özellikle Antik Yunanların hayatındaki yerine ve böylece kendi inançlarına ne şekilde yansıdığına bakılmış, devamında ay ve kader arasında varsayılan ilişkinin Yunan mitolojisindeki yeri, kader tanrıçaları özelinde ele alınmıştır. Metnin son pasajında ise çeşitli etkenlerle etkileşime girerek görünmez bir ağ oluşturan ve tüm canlıları ağ gibi birbirine bağlayarak kaderin efendisi konumunda görülen ayın, Athena ve Arakhne söylene ile kurduğu ilişkinin çağdaş sanatçıların çalışmalarına nasıl yansıdığı üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Athena, Arakhne, Ay, Kader, Çağdaş Sanat.

Abstract

Symbols, which emerged as a result of establishing a link between concrete reality and metaphysics, have changed throughout history in parallel with the imagination, ways of living and perspectives on life of various communities; the universe, nature, life, society, culture and myths have also been included in symbols within the framework of this understanding. In the context of this article, “the moon”, one of the celestial bodies to which people have attached special importance since the earliest periods of history, is discussed how various societies conceived it, the association with birth, death and rebirth attributed to the moon is emphasized, and the views that are in contact with the moon such as fertility and productivity have been briefly mentioned. In the later parts of the study, the place of the moon in the lives of some ancient societies, especially the Ancient Greeks, and thus how it was reflected in their beliefs, and then the place of the assumed relationship between the moon and fate in Greek mythology is discussed with a special focus on the goddesses of fate. In the last passage of the text, it is emphasized how the relationship of the moon, which forms an invisible network by interacting with various factors and is seen as the master of fate by connecting all living things like a network, with the myth of Athena and Arachne, is reflected in the works of contemporary artists.

Keywords: Athena, Arachne, Moon, Destiny, Contemporary Art.

Araştırma Makalesi // Başvuru tarihi: 01.04.2024 – Kabul tarihi: 28.06.2024

¹ Öğr. Gör, Hitit Üniversitesi, Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Resim Bölümü, ogulcanoz@hitit.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-8371-4495>, Çorum/TÜRKİYE.

1. Giriş

Tarihin ilk dönemlerinden itibaren insanlığın merakını celbeden ay, pek çok toplumda güneş gibi doğum, ölüm ve yeniden diriliş ile ilişkilendirilmiştir. Özellikle, gece gökyüzündeki aydınlık varlığı sayesinde umut ve aydınlanmanın simgesi olmuş, rüyaları yönettiği düşünülmüş, dalgınlıkla ilişkilendirilmiş, öte yandan karanlık yüzü ise büyülü güçlerle bağlantılı görülmüştür. Ayın görünüşünün evrelerine göre değişmesi, ilk dönem toplumlarında dönüşüm bağlamında insan yaşamı ile ay arasında bağlantı kurulmasına yol açmış, yeni aydan dolunaya kadar her bir evresi ile tutulmalarına özel önem atfedilmiştir. Örneğin ayın büyümesi gelişmekle ilişkiliyken, küçülen ay ise yaşamın bitişini temsil etmektedir. Ek olarak, kendisine atfedilen dışı nitelikleri de onu çeşitli mitolojilerdeki ana tanrıça geleneğine bağlamaktadır (Wilkinson, 2011:18).

Bu bağlamda ay, Okyanusya ve bazı Afrika kabilelerinde dölleyici bir tanrı olarak görülmektedir. Bilhassa, kadınların üreme işlevlerini ayın düzenlediği inancı, ona dışı özellikler atfedilmesine neden olmuş ve ay, tarihsel sürecin neredeyse tüm dönemlerinde değişik toplumlarda sürekli kullanılan bir imgeye dönüşmüştür. Ay ile ilgili ilkel inançların temelinde yatan ise ayın ve oluşum sürecindeki kadın yumurtasının periyodik değişimlerinin benzerlik taşıdığı düşüncesidir (Ateş, 2001:135). Son zamanlarda yapılan araştırmalar, bu inanın bilimsel bir dayanağı olmadığını gösterse de kadınların aybaşı dönemlerinin ayın fazlarına denk gelmesi, insanlar arasında aybaşı görme ile ay arasında bir bağlantı kurulmasına neden olmuştur. Bu sebepten dolayı mitolojilerde kadın doğurganlığını temsil eden tanrıça betimlemelerinin üzerinde ay simgesi kullanılmıştır. Diğer taraftan ay, bitki örtüsünün büyümesinin nedeni ve tüm can verici suların menşei olarak görülmesinden dolayı da doğurganlığın ve verimliliğin kaynağı olarak kabul edilmiştir (Thomson, 2007:200-203).

Bu araştırma kapsamında ilk olarak tarihi süreç içerisinde Sümer, Mısır ve Yunan uygarlıklarının inançlarında ay tanrı ve tanrıçaları ile ay sembolünün üzerinde durularak birbirleriyle bağlantısı üzerinden kısa bir okuma yapılması amaçlanmıştır. Ay ve kader arasında var olduğuna inanılan ilişki ve bu ilişkinin örümcek ve örümcek ağı gibi sembollerle bağlantısı irdelenmiş, ay ve kader kavramlarının birbirleri ile kesiştikleri bu noktalar, Yunan mitolojisindeki ay tanrıçaları bağlamında özetlenmiştir. Çalışmanın son kısmında ise ay ve kader arasındaki varsayılan ilişki, Antik Yunan mitolojisinde geçen Athena ve Arakhne mücadelesinin çağdaş sanat

içerisinde yer alan Bruce Conner, Damien Hirst, Diane Victor ve Tomás Saraceno'nun yapıtlarına yansımaları üzerinde durulmuştur. Böylelikle, semboller ve bazı inanç türlerinde önemli bir yer tutan ay ve kader kavramlarının birlikteliği, bu birlikteliğin dolaylı olarak okunduğu Athena ve Arakhne arasındaki mücadelenin çağdaş sanat özelinde sanatçıların yapıtlarındaki yeri ve sanatçıların içinde yaşadığı dönem ile dönemin şartlarını da yorumlayarak çalışmalarına referans alması bu makalenin konusunu oluşturmaktadır.

2. Antik Dönem İnançlarının Bazılarında Ay'ın Yeri

Ayın kutsal kabul edilmesi, Antik Sümer ve Hitit uygarlıklarına kadar uzanan köklü bir geçmişe sahiptir (Benk, 1986:1079). Örneğin, Sümer mitolojisinde Nanna olarak bilinen ay ve kader tanrısının Asur ve Babil mitolojisindeki karşılığı olan Sin, Enlil'in dört çocuğundan ilkidir ve ay tanrısı olarak Enlil'in yukarı ve aşağı yarıda yer alan çocukları arasından yukarı kısımda bulunur ve Sümercedeki sıfatı A.şim.babbar da bunu desteklemektedir. Bu Sin'in diğer tüm erkek kardeşlerinden üstün olduğunun göstergesidir (Bottéro J. ve Kramer S. N., 2017:122). Sin'in sembolü bir kayık olarak yorumlanabilecek orak biçimli aydır ve tanrının kendisi "cennetin parlayan kayığı" olarak tabir edilmiştir. Dönem toplumlarınca kadim ve bilge bir tanrı, kaderin efendisi, göğün ve yerin hâkimi olarak kendisine saygı gösterilen Sin, boynuzları orak biçimindeki aydan oluşan bir boğa olarak da düşünülmüştür (Lurker, 2015:227). Öte yandan, Sümerli tanrıça İnanna veya diğer adıyla İştâr da tam anlamıyla bir ay tanrıçasıdır (Ateş, 2001:135).

Antik Mısır medeniyetinde ise ayın gündelik yaşamda önemli bir yeri olduğu tartışılmazdır. Örneğin bu toplumda çocuk sahibi olmak isteyen kadınların doğurganlık mabedine giderek ibadetlerini dolunay gecesinde yaptıkları bilinmektedir. Bu medeniyetin Ay tanrısı Tot veya Mısır dilindeki adıyla Coti, çoğu kez bir tür "gece güneşi" olarak güneş tanrısı Ra'nın konumuna yükseltilmiştir. Genellikle başının üzerinde ayın evrelerini gösteren ay diski ve hilal sembolleriyle tasvir edilir (Wilkinson, 2016:215-217). Ayrıca Mısır tanrıçası Bastet de Artemis ile ilişkilendirilerek bazı kaynaklarda ay tanrıçası olarak görülmüştür. Örneğin Herodot, Bastet'e Artemis adını vermiştir ve beş yüzyıl sonra Ovidius'un "Dönüşümler"inde de Artemis'in bir kediye dönüşebileceği belirtilmiş ve ikisi arasında bağlantı kurulmuştur (Hart, 2005:47).

Yunan mitolojisinde ay ile ilişkili tanrıçalar ise Artemis, Selene ve Hekate'dir. Güneş tanrısı Apollo'nun ikiz kız kardeşi olan Artemis, ay tanrıçaları Selene ve Hekate ile birleşerek ayın farklı evrelerinin sembolü haline gelirler. Bakire ay tanrıçası Artemis yeni ayın, olgun Selene dolunayın ve gizemli Hekate ise ayın karanlık yüzünün temsilcileridir (Thomson, 2007:205-206). Artemis, bakirelik ve avcılıkla bağlantılı efsanelerde yer alıp ay ile ilişkilendirilmekte, Selene ay tanrıçası olarak görülmekte, Hekate'nin ise gecenin karanlık gücüne sahip olduğuna inanılmaktadır. Hesiodos'un Theogonia'sında toprak, deniz ve yıldızlı göğün üzerinde hüküm sahibi olan yüce bir tanrıça olarak bahsedilen Hekate'nin ismi, neredeyse hiçbir efsaneye karışmasa da Artemis ile bir görülerek ay tanrıçası olarak kabul edilmiş, sonrasında ise büyücülüğün ve cehennem güçlerinin tanrıçası konumuna gelmiştir (Cömert, 2019:32-33).

Süreç içerisinde kapsam olarak çok geniş ve kompleks bir sembol haline gelen ay, ilk çağlardan itibaren pek çok inanışta çoğunlukla kadınlarla ilişkili olarak doğumun ve doğurganlığın simgesi olmuş, bunun neticesinde farklı toplumlarda aya yönelik değişiklik gösteren ritüeller oluşmaya başlamıştır. Ek olarak, çeşitli geleneklerdeki ay tanrıçaları, kaderin yöneticileri ve kader ağını ören kişiler olarak tasavvur edilmiştir. Birçok inanç türünde bir insan veya hayvanla ilişkilendirildiği görülen ayın, tüm canlılar ile yaşamsal unsurları birbirine bağlayarak görünmez ağlar oluşturduğuna inanılmış, özellikle ay ve kader arasında kurulan ilişkide örümcek ve örümcek ağları önemli bir simge olagelmıştır. Bu, Antik Yunan mitolojisindeki Athena ve Arakhne söyleni üzerinden incelendiğinde daha fazla netlik kazanmaktadır. Bu kısımda ay ve kader arasındaki bağlantı detaylandırılarak incelenecektir.

3. Ay ve Kader İlişkisi

Birçok farklı inanç sisteminde yer alan kader olgusu, en genel tanımıyla insanın önceden belirlenmiş ve değişemeyecek olan hayat akışını ifade eder. Bu kavramın çeşitli mitolojilerdeki yeri araştırıldığında ise ay sembolü ile karşılaşılmaktadır. Çünkü kader tanrıçasının eğirciliği, ay ile bağlantı kurmuş ve insanların yaşamlarını örmesiyle ilişkilendirilmiştir (Eliade, 2015:103).

Eliade'a göre, ay hareketlerinin etkisiyle karşılıklı temasa giren uyumlar, koşutluklar, özdeşleşmeler, paylaşımlar vb. sonsuz bir doku, ipliklerinin görünmez olduğu bir ağ oluşturur ve bu ağlar; insanları, hayvanları, bitkileri, yağmurları, bereketi, sağlığı, ölümleri, yenilenmeyi ve

yaşamı birbirine bağlar. Bu nedenden dolayı birçok inanç türünde bir tanrıyla kişileştirilen ya da bir hayvanla temsil edilen ay, evrensel dokuyu meydana getirmekte ya da insanların kaderini dokumaktadır. Dokumacılık mesleğinin mucidi olan Mısır tanrısı Neith ve öte yandan Arakhne'yi kendisiyle rekabet etme cüreti gösterdiği için örümceğe çevirerek dokumacılık sanatını ünlendiren Athena veya evrensel boyutlarda bir giysi dokuyan Persephone ve Harmonia, çeşitli mitolojilerdeki ay tanrıçalarına örnektir. Yine Eliade'a göre ay, yaşayan her şeyin efendisi ve bazı ölümlerin rehberi olduğu için kaderi örmüştür. Bu yüzden, ayın çeşitli mitolojilerde büyük bir örümcek olarak betimlenmesi rastlantı değildir ve pek çok toplumda bu imgeyle karşılaşılır. Burada bahsi geçen örmek tabiri, yalnızca kaderi önceden belirlemek ve farklı gerçeklikleri birleştirmek değil, yaratmak anlamına gelmektedir. Örümceğin ağını dokuduğu ipliği kendisinden üretmesi gibi ay da yaşayan tüm biçimlerin tükenmez kaynağı olduğu için dokunmuş olan her şey gibi, yaşamlar da belli bir bütün üzerinde dokunurlar ve bu da kaderi meydana getirir. Kaderi dokuyan Moiralar ise ay tanrıçalarıdır (Eliade, 2003:189-190).

Hesiodos, Thegonia'da Moiraları amansızca ölç alan tanrıçalar olarak ifade eder. Klotho, Lakheisis ve Atropos'tan oluşan bu tanrıçalar, tanrılar ve insanlara karşı işlenen suçları izlemekte ve bu suçları işleyen kişileri de hiç fark etmeksizin cezalandırmaktadır (Hesiodos, 2016, Thegonia 11). Diğer taraftan bir insan anne karnından doğar doğmaz, kader onun ömür ipliğini bükmeye başlar, üç Moira da her bir insanın ipliğini bükür dururlar ve günün birinde bu iplikleri kestiklerinde o kişinin hayatı sona erer. Bu kısım detaylandırıldığında Moiralardan Klotho her bir ölümlünün doğduğu günden öldüğü güne değin hayat ipliğini eğirmekte, Lakheisis yaşamın uzunluğunu belirlemekte, son olarak Atropos ise yaşam ipliğine son darbeyi indirerek kişinin hayatını sona erdirmektedir (Cömert, 2019:68).

İlk başta doğum tanrıçaları olan Moiralar, ilerleyen süreçte kaderle ilişkilendirilmiş, ancak ay ile bağlantıları hiçbir zaman kopmamış, örneğin Porphyrios, Moiraların ay güçlerine bağlı olduklarını belirtirken, Orpheusçu bir metinde ise Moiralar ayın bir parçası olarak tanımlanmışlardır. Diğer taraftan, Moiralardan bahsedildiğinde çoğunlukla ecel ve ölüm akla gelmektedir. Bundan dolayıdır ki Homeros destanlarında geçen ve kader diye çevrilen Moira, zorlu ve makûs anlamlarıyla ilişki kurar. Bu bağlamda bir örnek verilecek olduğunda, Moiraların gücü o kadar büyüktür ki, Zeus savaş alanında oğlu Sarpedon'un yaralandığını görünce onu

kaçırmak ister, fakat karısı Hera, Moiraları öne sürerek Zeus'u durdurur. Bu olay, Yunan mitolojisinde kader tanrıçalarının Zeus'un bile üstünde bir güce sahip olduğunun göstergesidir (Erhat, 1996:207).

4. Ay ve Kader İlişkisinin Çağdaş Sanata Yansımaları

Sanatta ay ve kader arasındaki ilişki incelendiğinde ise bu birlikteliğin çoğunlukla Antik Yunan mitolojisindeki Athena ve Arakhne arasındaki öyküyle bağdaştırıldığı görülmektedir. Efsane, ünü soyundan değil, sanatından gelen ve yün örme ile dokuma işinde çok maharetli bir kız olan Arakhne ile Athena arasında geçer. Arakhne işinde o denli ustadır ki, herkes onun Athena'nın öğrencisi olduğunu söyler, ancak Arakhne böyle bir ustası olduğunun düşünülmesini küçüklük addeder ve ona meydan okuduğunu, eğer yenilirse de boynunun kıldan ince olduğunu belirtir. Bunun üzerine Athena, yaşlı bir kadın kılığına girerek Arakhne'nin yanına gelir ve ölümlüler arasında ün kazanmasını, tanrıçaya meydan okumamasını ve af dilemesini öğütler. Arakhne yaşlı kadının öğüdünü dinlemez ve tanrıçanın neden kendisinin meydan okumasına yanıt vermediğinden yakını. Bunun üzerine yaşlı kadın kılığına bürünmüş olan Athena kendisini gösterir. Devamında hemen iki dokuma tezgâhı kurulur ve yarışma başlar. Eskiçağ öykülerinin işlendiği bu dokumalarda Arakhne'nin oymalarına hiddetlenen Athena, tanrısal suçların işlendiği bu oymaları yırtar ve Arakhne'ye elindeki mekik ile vurarak cezalandırır. Efsanenin sonunda bu yenilgiye dayanamayan Arakhne kendisini asar, ancak Athena ona acır. Fakat yaptıklarının cezasını kendisinin ve soyunun çekmesi için otun özünden yapılan bir ilacı Arakhne'nin üzerine serperek onu örümceğe dönüştürür. Yaşanan bu olayın ardından bütün Lydia etkilenir ve tüm Frigya illerinde bu hadiseden bahsedilir (Ovidius, 2017, 6. Kitap 136-140).

Bu hikâyede kader, Arakhne'nin dokuduğu ağlar ile ilişkilendirilmektedir. Sanat tarihi içerisinde çeşitli dönemlerde yaşayan Diego Velázquez², Antonio Tempesta³, Peter Paul Rubens⁴, Salvador Dali⁵, Paolo Veronese ve René-Antoine Houasse gibi isimlerce resimlenen bu efsane,

² Diego Velázquez, *İplikçiler*, 1655-1660, Tuval üzerine yağlı boya, 220 x 289 cm, Prado Müzesi, İspanya.

³ Antonia Tempesta, *Athena, Arakhne'yi Örümceğe Dönüştürüyor*, 1606, Gravür, 10,32 x 11,59 cm, Ovid'in Metamorfozları, pl. 54.

⁴ Peter Paul Rubens, *Pallas ve Arakhne*, 1636-1637, Tuval üzerine yağlı boya, 26,6 x 38,1 cm, Virginia Güzel Sanatlar Müzesi, ABD.

⁵ Salvador Dali, *Arakhne*, 1963, Kâğıt üzerine ahşap baskı, 33 x 26 x 0.1 cm, Edisyon 982/2900.

her sanatçının özgün anlatımı aracılığıyla günümüze ulaşmıştır. Genel olarak fresk, tuval üzerine yağlı boya ve baskı gibi geleneksel yöntemlerle oluşturulan bu çalışmalarda Arakhne'nin Athena tarafından cezalandırılışı Romalı şair Ovidius'un *Dönüşümler* adlı kitabından referans alınarak yorumlanmıştır. Sayıları çoğaltılabilecek bu çalışmalara araştırma kapsamında Paolo Veronese'in "Arakhne & Diyalektik" (Görsel 1) ve René-Antoine Houasse'nin "Minerva ve Arakhne" (Görsel 2) adlı eserlerinin görselleri örnek olarak verilmiştir. Bu eserlerde çağdaş sanattaki yorumlamaların aksine tasvire dayalı olarak hikâyenin bütünlüğüne odaklanılmış ve resimdeki bazı küçük detaylarla çalışmalara zenginlik katılmaya çalışılmıştır.

Görsel 1. Paolo Veronese, *Arakhne & Diyalektik*, 1520, Fresk, 250 x 180 cm, Palazzo Ducale, İtalya.

Görsel 2. René-Antoine Houasse, *Minerva ve Arakhne*, 1706, Tuval üzerine yağlı boya, 105 x 153 cm, Versailles, Fransa.

Çağdaş sanat içerisinde bu miti çalışmalarına aktaran sanatçılara Bruce Conner, Damien Hirst, Diane Victor ve Tomás Saraceno örnek verilebilir. Bu isimlerden Bruce Conner'a bakıldığında II. Dünya Savaşı sonrası dönemin önde gelen isimlerinden biri olduğu görülür. Çeşitli disiplinlerde çalışmalar üreten ve burjuva sanat ideallerini kabul etmeyip doğallık, kirlilik, aşağılanmışlık ve marjinalite dayalı işler üreten Conner'ın (http 1) Görsel 3'te yer verilen "Arakhne" adı çalışması incelendiğinde bir asamblaj örneği ile karşılaşılır.

Görsel 3. Bruce Conner, *Arakhne*, 1959, Karışık teknik: Naylon çoraplar, kolaj ve karton, Smithsonian American Art Museum, ABD.

Eser biçimsel açıdan incelendiğinde naylon örümcek ağları ile örtülmüş ve çoraplar kopma noktasına varıncaya dek gerilmiştir. Bu malzemelerle örülmüş üst yüzeyin altına ise daha fazla naylon sarılmış ve yumak haline getirilmiştir. Ovidius'ta geçen Athena ve Arakhne mitine göndermede bulunan bu asamblajda Conner, naylon istiflerinin arasına kanlı bir bandaj etkisi veren kırmızı boyalar sıçratarak Arakhne'yi hem anne hem de baştan çıkarıcı olarak poz verdiği kastrasyon ve ölüm tehdidini görselleştirmektedir. Fakat Arakhne ayrıca örümceğin bedenine hapsedilmiş bir kadındır ve bu da onu hem tuzağa düşüren hem de tuzağa düşürülen birisi haline getirmektedir. Böylece sanatçı naylon çoraplar gibi kadınsı kıyafetlerin, kadınları çelişkili bir

cazibe ve alçakgönüllülük beklentisi içine hapsettiği iddiasını, savaş sonrası tüketimciliği ve cinsiyete dayalı şiddeti besleyen nesneleştirici bir gücü örneklemektedir. Sanatçının eserinde gerilmiş, sarılmış ve yırtılmış şekilde naylon materyalini kullanması da bir zamanlar güzel bir duvar halısı olan, lakin dokuyucusunun kibri nedeniyle sadece karanlığı ve yıkımı doğuran sefil ve harap hale gelen Arakhne'nin ağına göndermede bulunur (http 2).

Görsel 4. Damien Hirst, *Dönüşüm*, 2016, Bronz heykel, 211,6 x 88,2 x 88,7 cm.

1980'lerde Londra'da ortaya çıkan Genç İngiliz Sanatçılar grubunun popüler isimlerinden biri olan Damien Hirst, formaldehit kullanarak hazırladığı ölü hayvan çalışmaları ile ün kazanmıştır. Sanatçının çizimleri, resimleri, heykelleri ve enstalasyonları aracılığıyla ölüm, ölümlülük, din ve arzu gibi kavramları sorguladığı görülmektedir (http 3). Hirst, aynı zamanda mitolojik olaylara dayanan yapıtlarda meydana getirmiştir. Özellikle sanatçının 2016 yılı Venedik Bienali'nde sergilediği "Dönüşüm" adlı çalışması, Athena'yı bir dokuma yarışmasına davet eden Arakhne'nin başkalaşım öyküsünü araştırmaktadır. Arakhne'nin bir örümceğe dönüşmesiyle sonlanan hikâye, Hirst'ün "Dönüşüm"ünde (Görsel 4) kısmen sinek olarak biçimlenmiş bir dişi olarak betimlenir. Klasik sanat formlarında görülen kadın bedenini, aşırı büyük bir sineğin kafası

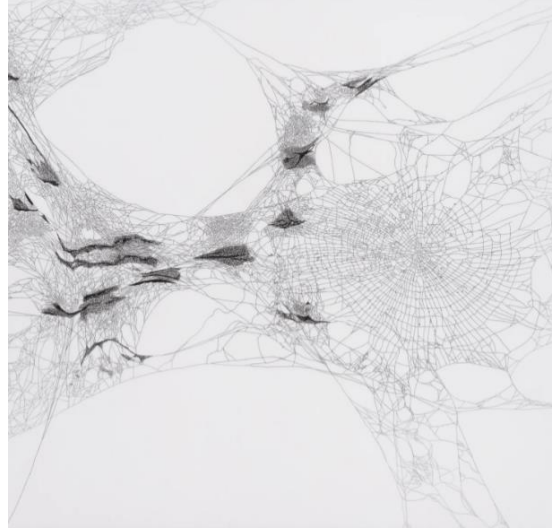
ve bacaklarıyla birleştiren Hirst, bu heykel çalışması aracılığıyla mitolojik bir efsanenin yorumlamasını bizlere sunar (http 4).

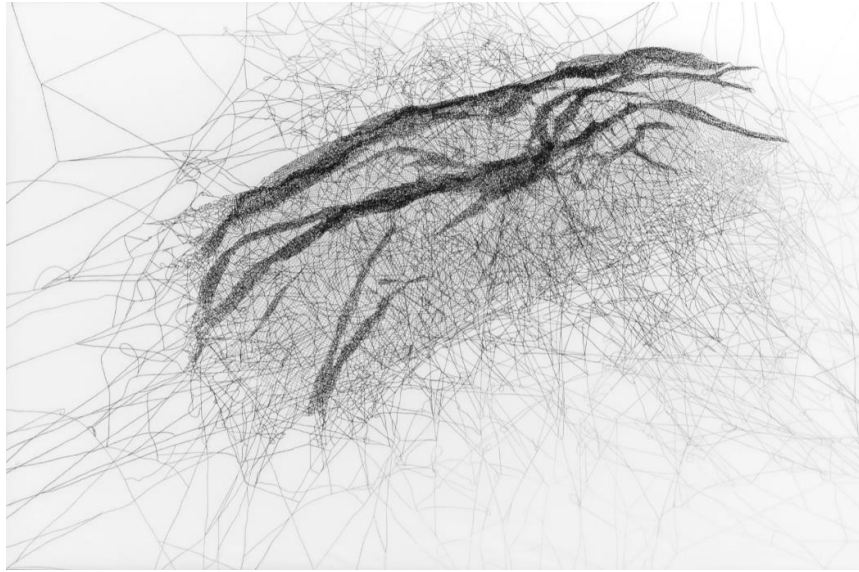
Görsel 5. Diane Victor, *Bir Ulusun Doğuşu: Arakhne ve Athena*, 2009, 37,4 x 47,4 cm, Kuru Kazı.

Sosyal adaletsizliği, savaşı ve yolsuzluğu irdeleyen çizimleri ve baskılarıyla tanınan, kömür ve mum dumanı kullanarak hazırladığı kayıp çocuk portreleri ile ünlene çağdaş Güney Afrikalı sanatçı Diane Victor, eser yapım sürecinde kullandığı materyallerin kimyasal reaksiyonları ile insan doğasının son derece kırılabilirliği arasında bağlantı kurmaktadır (http 5). Zaman, yolsuzluk, şiddet ve eşitsiz güç dağılımı gibi konuları ele alarak Güney Afrika'daki sosyal ve politik yaşama eleştiri getiren sanatçı, baskılarında klasik mitlerden bir dizi öyküyü ele alarak çağdaş Güney Afrika toplumunun durumu ve Apartheid sonrası dönemi etkileyen mücadeleler ve suistimaller üzerine dokunaklı, ama çarpıcı yorumlamalarda bulunan işler üretmektedir (http 6). Sanatçı "Bir Ulusun Doğuşu: Arakhne ve Athena" (Görsel 5) adlı çalışmasında kendi ulusunun içinde bulunduğu sıkıntıları mitolojiden aldığı Athena ve Arakhne mücadelesi ile yeniden yorumlamaktadır. Burada Arakhne ile Afrika'ya özgü bir tür olan babun örümceği gösterilirken, Athena ve yardımcıları ile de bölgede yaygın olan beyaz güvelere göndermede bulunmaktadır (http 7). Diğer taraftan bu çalışma, ferasetini başka uluslara emanet vermiş bir üçüncü dünya

ülkesinin emperyalizmin kölesi haline gelerek kendi kaderinden kaçamaması ile Antik Yunan mitolojisinde gücü Zeus'un bile üstünde olan kader tanrıçaları Moiraların kader iplikleri arasında bağlantı kurulmasına da izin vermektedir.

Görsel 6. Tomás Saraceno, *Arakhne'nin El Dokuması/Andrómeda'nın Örümcek Ağı Haritası*, 2021-2022, 222,5 x 232,5 cm, Tuval üzerine el dokuması siyah iplik.

Görsel 7. Tomás Saraceno, *Arakhne'nin El Dokuması/Cygnus A'nın Web Haritası*, 2021-2022, 109 x 164,5 cm, Tuval üzerine el dokuması siyah iplik.

Arjantinli sanatçı Tomás Saraceno'nun eserlerinde ise, çevreyi yaşama ve algılama biçimlerine farklı bir açıdan yaklaşarak, türler arası birlikte yaşamayı mümkün kılan çevresel adalet çağrısında bulunduğu söylenebilir. Saraceno'nun sanatsal iş birlikleri olan Aerocene ve Arachnophilia gibi topluluk projeleri ise karasal, atmosferik ve kozmik alemlerle yenilenmiş ilişkiler kurulmasını amaçlamaktadır. Arachnophilia, Saraceno'nun on yılı aşkın bir süredir insanlar, örümcekler ve örümcek ağları ile iş birliği sayesinde ortaya çıkardığı disiplinlerarası ve araştırma odaklı bir girişimi ifade eder. 2019'dan bu yana Arachnophilia, örümcekler ve insanlar arasındaki duygusal ilişkileri geliştirmek için yeni, spekülatif ve teknolojik yollar önermektedir (http 8). Saraceno'nun çalışmalarında görülen örümcek ve ağlar üzerinden oluşturulan yapıtlar, sanat tarihi içerisinde karşılaşılan Athena ve Arakhne söyleninin de sanatçı tarafından referans alınmasına yol açmıştır. Sanatçının "Arakhne'nin El Dokuması/Andrómeda'nın Örümcek Ağı Haritası" (Görsel 6) ile "Arakhne'nin El Dokuması/Cygnus A'nın Web Haritası" (Görsel 7) adlı çalışmaları Antik Yunan mitolojisine göndermede bulunan yapıtlarına örnek verilebilir.

5. Sonuç

Tüm çağlarda insanlığın tarihi ile iç içe geçmiş olan semboller, insanların etraflarında görüp gözlemledikleri nesnelere ile kurmuş oldukları bağlantı sonucunda varlığını kazanarak, farklı toplumlarda değişik biçimlerde algılanmış ve bu algılayış biçimleri, toplumların kültürel ve sanatsal anlatımları aracılığıyla günümüze kadar ulaşmıştır. Bugüne ulaşan sembollerden birisi de aydır ve ay sembolü pek çok toplumun inancında yer alan önemli bir simge olagelmıştır. Toplumlara göre benzerlikler ve farklılıklar taşıyan bu sembol, genel olarak kadın doğurganlığını simgelemiş ve bereketle bağlantılı görülmüştür. Eliade'nin bahsettiği gibi ay, dönemsel evrelerinden hareketle ölümün ve yeniden doğuşun habercisi olmakla beraber, bu fazların etkisiyle birbiri ile etkileşime giren uyumlar ve zıtlıklar gibi sonsuz bir doku oluşturarak ipliklerin görünmediği bir ağ meydana getirmiş ve bu ağlarda tüm canlılar ile ölümü birbirine bağlayarak kader kavramıyla ilişkilendirilmiştir (Eliade, 2003:189-190).

Çeşitli inanışlarda görülen ve kişinin önceden tayin edilmiş hayat akışını ifade eden kader kavramı, özellikle Antik Yunan mitolojisinde kader tanrıçaları Moiralar ile bağlantılı görülmüş, bu tanrıçaların görünmez iplikler vasıtasıyla insanların yaşam sürelerini belirlediklerine inanılmıştır.

Aynı zamanda bu iplikler örümcek ağlarıyla ilişkilendirilmiş, bu ilişkilendirme ise dolaylı olarak Athena ve Arakhne kıssası ile bağlantı kurmaktadır.

Sanat tarihi içerisinde ortaya konan çalışmalarda görülen Athena ve Arakhne efsanesi, geleneksel sanat tarihi içerisinde pek çok mitolojik temalı çalışmalarda kendisine yer bulmasının yanı sıra XX. yüzyılın ikinci yarısı itibariyle üretilmiş sanat eserlerinde de gözlemlenmektedir. Özellikle çağdaş sanatın beraberinde getirdiği tema ve malzeme konusundaki serbestlik sanatçıların daha özgür bir şekilde çalışmasına, geleneksel sanatta sıklıkla referans alınan mitolojiden bu dönemde de yararlanılarak yeni ve çağdaş yorumlar oluşturmalarına olanak sağlamıştır. Bu kontekste, ay sembolü ve kader inancı ile endirekt olarak bağlanan Athena ve Arakhne kıssası çağdaş sanatın önemli figürlerinden Bruce Conner, Damien Hirst, Diane Victor ve Tomás Saraceno gibi isimlerin eserlerinde de yer bulmuştur. Bu çalışmalarda dikkat çeken ise ay ve kader arasındaki bağlantının Athena ve Arakhne söyleninin arka planında kalmasıdır. Bu ilişki özellikle mitolojik karakterlerin analizi ile ortaya çıkmaktadır. Ay ile Athena'nın kurduğu ilişki, ay tanrıçasının örümcek ağları arasında bir örümcek olarak gösterilmesi ve bu ağlar ile de kaderi ördüğünün varsayılması vb. gibi detaylar Athena ve Arakhne kıssasını daha anlamlı hale getirir.

Bu makale kapsamında da ilk olarak çeşitli inanışlarda aya atfedilen önem irdelenmiş, devamında ay ve kader kavramlarının birbirleri ile olan ilişkileri üzerinde durulmuştur. Devamında Athena ve Arakhne söyleninin bu kavramlarla kurduğu ilişki üzerinden çağdaş sanat içerisinde eser üreten bazı isimlerin yapıtlarına yansımaları üzerinde durularak alanla ilgili yapılan çalışmalara katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Kaynakça

Ateş, M. (2001). *Mitolojiler ve Semboller, Ana Tanrıça ve Doğurganlık*, İstanbul: Milenyum Yayınları.

Benk, A. (Ed.). (1986). "Ay", *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, İstanbul: Milliyet Gazetecilik A.Ş., Cilt 3, s.1079.

Bottéro J. ve Kramer S. N. (2017). *Mezopotamya Mitolojisi*, çev. Alp Tümertekin, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Cömert, B. (2019). *Mitoloji ve İkonografi*, Ankara: De Ki Basım Yayım Ltd. Şti.

- Eliade, M. (2003). *Dinler Tarihine Giriş*, çev. Lale Arslan, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Eliade, M. (2015). *Doğuş ve Yeniden Doğuş, İnsan Kültürlerinde Erginlenmenin Dini Anlamları*, çev. Fuat Aydın, İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.
- Erhat, A. (1996). *Mitoloji Sözlüğü*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Ersoy, N. (2000). *Semboller ve Yorumları (Bölüm I-II)*, İstanbul: Dönence Yayınevi.
- Hart, G. (2005). *The Routledge Dictionary of Egyptian Gods and Goddesses*, London & New York: Routledge Taylor & Francis Group.
- Hesiodos. *Theogonia, İşler ve Günler*. çev. A. Erhat ve S. Eyüboğlu, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2016.
- Lurker, M. (2015). *A Dictionary of Gods and Goddesses, Devils and Demons*, London: Routledge Taylor & Francis Group.
- Ovidius. *Dönüşümler*, çev. İ. Z. Eyüboğlu, İstanbul: Payel Yayınevi, 2017.
- Thomson, G. (2007). *Eski Yunan Toplumuna Üstüne İncelemeler, Tarih Öncesi Ege*, çev. Celal Üster, İstanbul: Homer Kitabevi.
- Wilkinson, K. (2011). *Semboller ve İşaretler*, çev. Seda Toksoy, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Wilkinson, R. H. (2016). *Eski Mısır'ın Bütün Tanrı ve Tanrıçaları*, çev. A. F. Yıldırım, İstanbul: Alfa Yayınları.

İnternet Kaynakları

- http 1. "Bruce Conner", <https://whitney.org/collection/works/10291>, Erişim tarihi: 12.05.2024.
- http 2. "Bruce Conner's Nylon Stockings", <https://wp.nyu.edu/lapis/charlotte-kinberger-bruce-conner/>, Erişim tarihi: 12.05.2024.
- http 3. "Damien Hirst", <https://www.artsy.net/artist/damien-hirst>, Erişim tarihi: 14.05.2024.
- "Treasures From the Wreck of the Unbelievable (Damien Hirst)", <https://www.trebuchet-magazine.com/treasures-wreck-unbelievable-damien-hirst/>, Erişim tarihi: 03.03.2024.
- http 4. "Diane Victor", <https://www.artnet.com/artists/diane-victor/>, Erişim tarihi: 30.03.2024.
- http 5. "Diane Victor", <https://www.goodman-gallery.com/artists/diane-victor#about>, Erişim tarihi: 30.03.2024.
- http 6. "Arachne and Athena", <https://collections.vam.ac.uk/item/O1275994/arachne-and-athena-drypoint-victor-diane/>, Erişim tarihi: 30.03.2024.

http 7. "Tomás Saraceno", <https://acuteart.com/artist/tomas-saraceno/>, Erişim tarihi: 30.03.2024.

Görsel Kaynaklar

Görsel 1. Paolo Veronese, *Arakhne & Diyalektik*, 1520, Fresk, 250 x 180 cm, Palazzo Ducale, İtalya. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Veronese,_Paolo_-_Arachne_or_Dialectics_-_1520.jpg, Erişim tarihi: 22.06.2024.

Görsel 2. René-Antoine Houasse, *Minerva ve Arakhne*, 1706, Tuval üzerine yağlı boya, 105 x 153 cm, Versailles, Fransa. https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/9c/Ren%C3%A9-Antoine_Houasse_-_Minerve_et_Arachne_%28Versailles%29.jpg, Erişim tarihi: 14.05.2024.

Görsel 3. Bruce Conner, *Arakhne*, 1959, Karışık teknik: Naylon çoraplar, kolaj ve karton, Smithsonian American Art Museum, ABD. <https://americanart.si.edu/artwork/arachne-74665>, Erişim tarihi: 04.03.2024.

Görsel 4. Damien Hirst, *Metamorfoz*, 2016, Bronz heykel, 211,6 x 88,2 x 88,7 cm. <https://www.artimage.org.uk/23933/damien-hirst/metamorphosis--2016>, Erişim tarihi: 30.03.2024.

Görsel 5. Diane Victor, *Bir Ulusun Doğuşu: Arakhne ve Athena*, 2009, Kuru Kazı, 37,4 x 47,4 cm. <https://collections.vam.ac.uk/item/O1275994/arachne-and-athena-drypoint-victor-diane/?carousel-image=2014HA5043>, Erişim tarihi: 30.03.2024.

Görsel 6. Tomás Saraceno, *Arakhne'nin El Dokuması/Andrómeda'nın Örümcek Ağı Haritası*, 2021-2022, 222,5 x 232,5 cm, Tuval üzerine el dokuması siyah iplik. <https://www.tanyabonakdargallery.com/artists/28-tomas-saraceno/works/11133-tomas-saraceno-arachne-s-handwoven-spider-web-map-of-andromeda-with-a-2021-2022/>, Erişim tarihi: 30.03.2024.

Görsel 7. Tomás Saraceno, *Arakhne'nin El Dokuması/Cygnus A'nın Web Haritası*, 2021-2022, 109 x 164,5 cm, Tuval üzerine el dokuması siyah iplik. <https://www.tanyabonakdargallery.com/content/feature/1666/artworks-11104-tomas-saraceno-arachne-s-handwoven-spider-web-map-of-cygnus-a-with-2021-2022/>, Erişim tarihi: 30.03.2024.